

*Марија Стефановић**
Министарство одбране Р. Србије

ЗЕЛЕНИ У ЕВРОПИ – ОД ЕКОЛОШКИХ ПОКРЕТА ДО ПОЛИТИЧКИХ ПАРТИЈА

Сажетак

Од свог оснивања шездесетих и седамдесетих година прошлог века, Зелене партије у Европи прошле су значајну трансформацију од студентских протеста, еколошких и мировних покрета који су се скоро ексклузивно бавили темом нуклеарног разоружања и заштитом животне средине до политичких партија које све већом подршком грађана парирају традиционалним партијама на европском континенту. У овом раду се анализира како је популаризовање теме климатских промена допринело бољем позиционирању Зелених партија на европској политичкој сцени. У том контексту се презентују подаци о подршци грађана Зеленим партијама на изборима за Европски парламент у мају 2019. године као и у шест чланица ЕУ где Зелене партије учествују у владајућим коалицијама. У раду се разматрају и два модела (шведски и фински) за „улазак“ Зелених партија у владе појединих чланица ЕУ.

Поред тога, указује се и на чињеницу да су власти европских држава увидевши интересовање грађана, нарочито млађе популације, за идеје које презентују Зелене партије, тему климатских промена и заштите животне средине уврстиле на агенду националних политика и на тај начин постале озбиљни „конкуренти“ Зеленим партијама.

Имајући у виду популарност Зелене партије у Немачкој уочи парламентарних избора 26. септембра 2021. године, у раду се даје осврт на историјски развој ове немачке партије и њене могућности да постане део власти на савезном нивоу. С тим у вези, анализирају се опције за формирање будуће владајуће коалиције као и спољнополитички ставови Зелене партије.

* marijarastefanovic@gmail.com

Кључне речи: екологија, разоружавање, „нова“ левица, климатске промене, обновљиви извори енергије.

НАСТАНАК И ПОЛИТИЧКА ТРАНСФОРМАЦИЈА ЗЕЛЕНИХ ПАРТИЈА

Након нестанка студентских покрета шездесетих година двадесетог века, појавили су се и врло брзо проширили други друштвени покрети и грађанске иницијативе у западноевропским државама. Тако су, крајем шездесетих година, нова питања попут загађења воде, буке, штетних материја у храни и потребе за очувањем природних ресурса ушла у политичку дебату Европе (Müller-Rommel, 1994). Почетком седамдесетих, порасла је јавна свест о уништавању животне средине, због чега је то постало централно политичко питање у Западној Европи. У многим европским државама, политизација питања заштите животне средине довела је до оснивања група за заштиту животне средине на локалном и регионалном нивоу (Müller-Rommel, 1994). У то време, већина група се појавила спонтано и била је мотивисана једним или ограниченим бројем питања, попут изградње паркова, аутопутева, нуклеарних централа и обнове градских средина. Одмах након њиховог формирања региструју се и први покушаји да се, ради остваривања декларисаних циљева, изврши утицај на политичке одлуке естаблираних партија, применом различитих метода, попут коришћења локалних и националних закона којима се омогућавао приступ јавности плановима за обнављање градских средина и изградњу градске инфраструктуре. Поред тога, ове групе су интензивирале консултације са локалним властима (Müller-Rommel, 1994).

Успех локалних покрета за заштиту животне средине пренео се на виши државни ниво, што је потврдило и формирање националних кровних организација чији је циљ требало да буде јачање политичког утицаја еколошких покрета на националном нивоу, попут Савезне асоцијације еколошких грађанских иницијатива у Немачкој (*Federal Association of Environmental Citizen Initiatives, BBU*), која је основана 1972. године, *Amis de la Terre* у Француској (1971), *Miljövarsgruppernas Riförbun (MIGRI)* у Шведској (1971) и *Vereinigung Milieudéfensie (VMD)* у Холандији (1972), (Müller-Rommel, 1994). Средином седамдесетих година, нуклеарна енергија постаје доминантно питање у европским државама, што је, између осталог, био резултат и негативног утицаја нафтне

кризе. Због тога је већина европских влада одлучила да прошири програме нуклеарне енергије. Међутим, управо питање нуклеарне моћи показало је потребу за организовањем друштвених покрета на националном нивоу, пошто се енергетски проблеми нису могли решавати политичким путем на локалном нивоу (Müller-Rommel, 1994). Све већи број локалних група је у различитим земљама формирао националне организације које су биле против нуклеарне моћи, као што су Организација за информисање о нуклеарној моћи (*Organization for Information on Nuclear Power, OOA*) која је основана у Данској 1974. године, Комитет за координацију регионалних анти-нуклеарних иницијатива (*Committee for the Co-Coordination of Regional Antinuclear Power Initiatives, LEK*) који је основан 1973. године у Холандији, *Miljöverbund* у Шведској (1976), Иницијатива против нуклеарних електрани (*Initiative of Anti-Nuclear Power Plants, IÖAG*) у Аустрији (1976.) и Акција против нуклеарне моћи (*Action against Nuclear Power, AMA*) у Норвешкој (1974.), (Müller-Rommel, 1994).

Међутим, током седамдесетих година многе напредне индустријализоване европске државе прошле су кроз суштинске промене. У великом броју држава, порасла је стопа незапослености, формирано је више грађанских иницијатива; организовани су протести против уништавања животне средине и изградње нуклеарних електрана и то је постао редован елемент у политичком понашању многих Европљана, нарочито млађе популације (Müller-Rommel, 1994). Почетком осамдесетих година, многе грађанске иницијативе и „нови“ друштвени покрети настојали су да остваре ближе контакте са социјалдемократима или другим естаблираним партијама леве оријентације (Müller-Rommel, 1994). Од тих партија ове групе су очекивале да делују као ефикасна снага против потпуне посвећености економском расту, уништавања животне средине и инсталирања нуклеарног наоружања. Међутим, негативна искуства представника друштвених покрета у контактима са бирократским организацијским структурама и интересним групама као и недостатак реакције политичких институција постали су главни разлог за оснивање Зелених партија у Западној Европи (Müller-Rommel, 1994).

Већина Зелених партија настала је из мрежа и алијанси покрета грађанских иницијатива на локалном нивоу које су формиране на бази друштвених и еколошких питања која су била запостављена у политикама традиционалних владајућих и опозиционих партија. Међутим, важно је напоменути да се Зелене партије ипак значајно

разликују од традиционалних странака и то у погледу три суштинска питања (Müller-Rommel, 1994). Прво, већина Зелених партија води се идеологијом која фаворизује једнака права (посебно мањина), еколошка и анти-нуклеарна размишљања, солидарност са Трећим светом (подела богатства између богатих и сиромашних нација и помоћ сиромашним земљама да успоставе економије ослобођене финансијске доминације индустријализованих нација) и захтеве за унилатералним разоружавањем. У суштини, Зелене партије су увеле програмско и идеолошко размишљање које је мање конзистентно са традиционалним идеолошким оквирима партија леве и десне оријентације, односно почеле су да заговарају низ алтернативних вредности које се знатно разликују од вредности традиционалних партија. Питања на којима су Зелене партије инсистирале често су била посматрана као изазов конвенционалним економским и безбедносним политикама (Müller-Rommel, 1994). Друго, све Зелене партије показују опредељеност за партијску организацију у којој се у локалним огранцима фаворизује аутономија у одлучивању. Овај процес децентрализације у одлучивању се перципира као суштински предуслов за значајније учешће на свим нивоима партијске организације, јер дистрибуира моћ на више јединица и чини политику транспарентнијом (Müller-Rommel, 1994). Треће, Зелене партије имају бирачко тело са карактеристикама које се разликују од гласача естаблираних партија. Постојеће студије профила гласача Зелених партија показују да се ради о углавном млађој популацији, средње класе, која живи у градовима, високог су степена образовања, општом оријентацијом ка левичарским политикама, запослени су углавном у државним институцијама и сл. (Müller-Rommel, 1994). Поменуте три карактеристике Зелених партија имају и варијанте. Само у погледу стратегије за имплементацију политике Зелених партија, могуће је истаћи две групе. Са једне стране су „чисте Зелене реформистичке партије“ које не одбацују слободно економско деловање и бирају еколошке теме које их не доводе у политичке конфликти са традиционалним партијама око социјалне и спољне политике. Оне углавном сарађују са социјалдемократским партијама. Такве партије су у прошлости биле активне у Белгији, Великој Британији, Финској, Шведској, Ирској, Швајцарској и Француској (Müller-Rommel, 1994). Са друге стране се налазе „алтернативне Зелене радикалне партије“ које траже суштинске промене у друштвеним и политичким институцијама (Müller-Rommel, 1994). Већина ових партија одбацује сарадњу са социјалдемократским партијама и радије остварује контакте са

радикалним партијама „нове левице“. Примери за такво деловање су Зелене партије у Луксембургу, Аустрији, Италији и Швајцарској (GAS), (Müller-Rommel, 1994).

Премда Зелене партије постоје у скоро свим западним индустријализованим друштвима, њихове активности и бирачки потенцијал варирају значајно од земље до земље као и на локалном, регионалном и националном нивоу унутар једне земље (Müller-Rommel, 1993). Тако су у Скандинавији Зелене партије организоване на националним нивоу у Финској, Шведској и Данској. Интересантно је да су на раст популарности Зелених партија утицај углавном имале лоше одлуке влада у Европи. Тако је успон финских Зелених 1979. године почео са одлуком владе да исуши језеро које је била област природне заштите птица, док су у Шведској гласачи владајуће партије Центра били разочарани због одлуке владе 1980. године да подржи референдум о наставку изградње нуклеарних електрана. Успон Зелених партија у остатку Европе није текао лако, будући да су покрети из којих су Зелене партије настајале били фрагментисани са различитим интересима и темама које су потенцијали међу грађанима. Због тога су биле потребне године како би најпре ти ситнији покрети били инкорпорирани у Зелене партије и како би се касније Зелене партије уопште и појавиле на неким изборима. Тежак развој Зелених партија илуструју и локалне зелене листе у Италији које су формиране 1980. године када су мање еколошке групе номиновале кандидате на локалним изборима у неколико градова на северу земље. Како би и званично биле заступљене у државним институцијама биле су им потребне године. Наиме, тек је у јуну 1987. године заједничка група свих Зелених листа у Италији добила 2,5% подршке, односно 13 места у Доњем дому националног парламента и два места у Горњем дому или Сенату (Müller-Rommel, 1994). Када се ради о Великој Британији, претеча Зелене партије била је Народна партија која је основана 1973. године и која је две године касније променила име у Еколошка партија а затим и у Зелена партија. За разлику од већине Зелених партија у Европи, Народна партија није имала снажну подршку британских еколошких и мировних покрета, вероватно због тога што је политичке активности усмеравала као интересна група пре него што је тражила парламентарну заступљеност преко политичких партија (Müller-Rommel, 1994). Зелена партија у Ирској је основана под именом „Зелена алијанса“ 1981. године и попут свих осталих Зелених партија у Европи почела је као мрежа локалних независних група које делују на одређеном географском подручју или се баве

одређеним питањем (Müller-Rommel, 1994). За разлику од других европских држава, Аустрија је имала две Зелене партије које су основане 1982. године – Алтернативна листа (*Alternative List, ALÖ*) и Зелена унија (*Green Union, VGO*). Ове две партије разликовале су се око идеолошких поставки, будући да је *VGO* била више десничарска партија која је чак номиновала „фашистичке“ кандидате на листи за опште изборе 1983. године, док је *ALÖ* по свом програму и стратегији била слична немачкој Зеленој партији. Ове две партије су 1986. године на националним изборима формирале савез и од тада постоји јединствена Зелена партија у Аустрији (Müller-Rommel, 1994).

САВРЕМЕНО ДЕЛОВАЊЕ ЗЕЛЕНИХ ПАРТИЈА У ЕВРОПИ

Индикативно је да је учешће Зелених партија у политици на највишем нивоу све веће у последњих неколико година. То потврђује и чињеница да су Зелене партије заступљене у властима шест чланица ЕУ (Аустрија, Белгија, Финска, Ирска, Луксембург и Шведска). Конкретно, у Аустрији је Зелена партија, након ванредних избора 2019. године, обезбедила 14% подршке грађана или 26 од укупно 183 места у Националном савету. У јануару 2020. године формирала је владу са традиционалном Народном партијом, при чему је, поред места вицеканцелара (Вернер Коглер), добила и три министарске функције (од укупно 13 места у влади) - министра за инфраструктуру, енергетику и животну средину; правде и социјална питања. Поред тога, Зелена партија учествује у властима и на покрајинском нивоу. Наиме, на изборима 2020. године освојила је 6,7% подршке грађана Бургенланда (два од укупно 36 места у Парламенту), на изборима у Корушкој, Салцбургу и Тиролу 2018. године обезбедила је 3,1% (ван Парламента), 9,3% (три од 36) и 10,7% (четири од 36). На европским изборима у мају исте године освојила је 14,1% подршке грађана или три од 21 места колико припада групацији истородних политичких партија у Европском парламенту - Европској зеленој партији (*Greens/EFA*).

У Белгији су две Зелене партије *Groen* и *Ecolo* крајем септембра 2020. године формирале коалициону владу “*Vivaldi*” заједно са још седам политичких партија. На изборима 2019. године ове две Зелене партије су освојиле 6,1% (*Groen*), односно осам од 150 места и 6,1% (*Ecolo*) или 13 од 150 места у Парламенту. У погледу персоналних постављења, Зелене партије имају два места

заменика премијера и Министарства за климу, животну средину и одрживи развој, енергетску мобилност и родну равноправност. На регионалном нивоу, од избора 2019. године учествују у коалиционим владама у Бриселу (16,2% или 15/89) и Валони (14,5% или 12/75). На европским изборима у мају 2019. године су обезбедиле 7,2% подршке грађана.

У Финској је Зелена партија на изборима 2019. године освојила 11,49% подршке грађана или 20 од укупно 200 места у Парламенту. Иначе, Зелени у влади Финске учествују са још пет партија – Социјалдемократима, Партијом Центра, Левом алијансом и Шведском народном партијом. Зеленима је у финској влади припало три Министарства - за животну средину и климатске промене, спољних и унутрашњих послова. На европским изборима су фински Зелени освојили 16% подршке грађана.

На општим изборима у Ирској 2020. године, Зелена партија је остварила најбоље резултате и била је четврта по снази партија са 7,1% подршке грађана (12 од 160 места у Парламенту). Представници Зелене партије су добили Министарство за медије, туризам, културу и спорт, Министарство за климатску акцију, комуникацијске мреже и транспорт и Министарство за децу, једнакост лица са посебним потребама и интеграцију. На локалним изборима 2019. године, Зелени су освојили 5,6% или 45 од 949 места у локалним парламентима.

У Луксембургу на изборима 2018. године Зелена партија је остварила 15,1% подршке грађана или девет од 60 места у Парламенту. У власти учествује заједно са Демократском партијом и Социјалистима, са којима има парламентарну већину са 32 посланика. На основу тога добила је три министарства - Министарство за просторно планирање и инфраструктуру, Министарство правде и Министарство за животну средину и климу.

У Шведској, Зелена партија учествује у мањинској влади са Социјалдемократима, а на последњим изборима 2018. године је освојила 6,9% подршке грађана или 16 од 349 места у Парламенту. Задужени су у влади за климу и животну средину, образовање, урбани развој и ИТ, финансијско тржиште и заштиту потрошача, културу и демократију и за подршку развоју. На европским изборима су обезбедили 11,52% подршке грађана.

На основу претходно изнетог може се закључити да су Зелене партије углавном мањи партнери у владама европских држава. Међутим, оно што их међусобно разликује је начин на које су те партије постале део владајућих коалиција. Политички

научник Симон Отјес (*Otjes, 2019*) разматрао је различите начине укључивања Зелених партија у власти европских држава. Он је закључио да постоје два модела. Према првом моделу (шведски) Зелене партије склапају предизборне споразуме са другим партијама, често са социјалдемократским партијама. Наведени модел примењен је за формирање владе Зелених у Француској, Италији и Данској. Од 1970-их година, Зелене партије су део 20 коалиционих влада, од којих је 11 формирано са предизборним споразумом (Отјес, 2019). Други или фински модел предвиђа да се Зелене партије независно кандидују на изборима, а предуслов за то је да имају умерен манифест који им омогућава сарадњу са левичарским и десничарским партијама. Будући да имају умерену политику у погледу пореза и социјалне политике, фински Зелени су лако ступали у шире коалиције у којима је увек била заступљена бар једна десничарска партија. Конкретно, фински Зелени су у влади учествовали пет пута и увек са партијама деснице. Од седамдесетих година прошлог века, Зелене партије ушле су, након општинских избора, у парламенте 120 пута, од тог броја 100 пута без предизборних договора. Само су немачки Зелени успели да уђу у владу која није укључивала десничарску партију нити предизборни договор, придружујући се Социјалдемократској партији Герхарда Шредера 1998. године.

Без обзира на начин „уласка“ Зелених партија у владајуће коалиције, приметно је да у скорије време постоји тренд да се традиционалне партије све више окрећу питањима климатских промена, што је мотивисано и чињеницом да преко 90% Европљана сматра то питање важним. Самим тим, евидентно је да Зелене партије постепено губе ексклузивитет да се једине баве питањима климатских промена и заштите животне средине што је била њихова главна тема деценијама. *Mainstream* партије, од шпанских Социјалиста до немачких Демокришћана и француског *La République En Marche*, почеле су да се активно баве еколошким темама и успевају да анимирају гласаче Зелених партија (Maïa De La Vaume, Kalina Oroschakoff, 2021). Последњих година, Зелене партије су успеле да освоје део националне власти у појединим земљама и постану пета по величини групација у Европском парламенту након избора 2019. године. Међутим, ове партије још увек нису оствариле запаженији утицај на највишем политичком нивоу у европским државама, што би могло да се промени са парламентарним изборима у Немачкој 26. септембра 2021. године. За сада, Зелене партије предводе неке од највећих европских градова, укључујући

Амстердам, Бордо и Будимпешту (Maïa De La Baume, Kalina Oroschakoff, 2021). Зелена партија *EELV* у Француској води неке од важнијих градова попут Стразбура, Греноблеа, Бордоа, Поатјеа и Лиона (Maïa De La Baume, Kalina Oroschakoff, 2021). Међутим, партија је још увек „у сенци“ Социјалиста француског председника Емануела Макрона и његове намере да привуче подршку гласача Зелених (Maïa De La Baume, Kalina Oroschakoff, 2021).

Ситуација је још мрачнија изван Северне и Западне Европе, на шта указује и чињеница да је зелени градоначелник Будимпеште Гегели Корачој (*Gergely Karácsony*) „усамљен“ случај у Средњој Европи (Maïa De La Baume, Kalina Oroschakoff, 2021). У Пољској су Зелени део шире опозиционе коалиције коју предводи партија десног центра Грађанска платформа, имају три места у националном парламенту и једно место у Европском парламенту (*Sylvia Spurek*). У Чешкој Републици, Зелена партија није била заступљена у Парламенту више од једне деценије (Maïa De La Baume, Kalina Oroschakoff, 2021). Упркос поменутиим примерима, не може се рећи да је питање климатских промена мање важно у Средњој Европи, већ је разлог за мању заступљеност Зелених партија у државним институцијама чињеница да им је фокус на покушајима да смене актуелне власти (Maïa De La Baume, Kalina Oroschakoff, 2021). У Шпанији, *Equo* има једно место у Парламенту, а у Португалији *Os Verdes* само два посланика (Maïa De La Baume, Kalina Oroschakoff, 2021). Имајући у виду да је премијер из Социјалистичке партије Педро Санчез преузео некада традиционалну област Зелених партија, питање климатских промена, мали су изгледи да би Зелени могли да постану озбиљнија политичка снага у Шпанији осим уколико не успеју да ојачају политичко присуство у медитеранским и источноевропским државама (Maïa De La Baume, Kalina Oroschakoff, 2021).

РАСТ ПОДРШКЕ ГРАЂАНА ЗЕЛЕНОЈ ПАРТИЈИ У НЕМАЧКОЈ

Зелена партија основана је 13. јануара 1980. године у Западној Немачкој као пацифистичка „анти-партијска партија“, а у њеном формирању учествовали су различити еколошки и феминистички покрети, мировни активисти и противници нуклеарног наоружања. Попут свих осталих Зелених партија у Европи, првобитни чланови партије бавили су еколошким питањима, као што су уништавање шума, киселе кише и противљење расту нуклеарне моћи (Sloat,

2020). Они су били скептични према сарадњи са Западом, укључујући хладноратовске напоре да се унапреде војни капацитети (захтевали су распуштање НАТО и Варшавског пакта), наглашавали су мир и разоружавање, захтевајући од САД да уклони нуклеарно оружје из Западне Европе (Sloat, 2020). Међутим, са овако широком платформом немачки Зелени су се разликовали од сестринских партија у Западној Европи које су се примарно фокусирале на еколошка питања пре него на проблеме грађана (Sloat, 2020). Партија је у свом саставу окупљала догматске комунисте, недогматске социјалисте, конзервативце средњег сталежа и сл. (Sloat, 2020). Неколико проминентних представника Зелених као што су Рајнхард Бутикофер, Јирген Тритин и Винфрид Кречман, политички су потекли из комунистичких партија које су основане шездесетих година (Sloat, 2020). Хетероген састав партије и филозофски приступ били су оличени и у некој врсти партијског слогана „ми нисмо лево, ни десно, већ испред“ (*Wir sind nicht rechts, nicht links, sondern vorn*), (Sloat, 2020). Од 1982. године када је партија први пут имала своје представнике у парламентарима 11 савезних држава, 28 места у Бундестагу (5,6% гласова на изборима у марту 1983. године), запаженији успех остварила је тек у децембру 1985. године када је постала део владајуће коалиције са Социјалдемократском партијом (*SPD*) у покрајини Хесе. У то време циљ партије је био да остане у опозицији а не да влада (Sloat, 2020), што је само продубило већ постојеће несугласице унутар партије (Sloat, 2020). Различити ставови у партији резултирали су поделом на фракције - *Fundis* (фундименталисте) који су желели да остану у опозицији и који су били идеолошки радикални и прагматични *Realos* (реалисти) који су били прагматични и спремни да сарађују са осталим партијама (Sloat, 2020). Реалисти су победили на партијској конференцији 1988. године када је Ралф Фикс (зелени посланик у Бремену) тражио уклањање радикалних екологиста из Комитета странке, како би партија могла да сарађује са социјалдемократима у формирању нове политичке већине (Sloat, 2020). Током реунификације Немачке 1990. године, партија је изгубила ранију подршку грађана јер су били скептични око тог процеса. На изборима у децембру 1990. године који су одржани у оба дела земље (једини избори где се тражио праг излазности од 5%), Зелени у западном делу нису прешли цензус а на истоку земље еколошке групе су у Берлину успоставиле Источнонемачку зелену партију (*Grüne Partei der DDR*) у новембру 1989. године (Sloat, 2020). Они су постигли изборни договор са Савезом 90 (*Bündnis 90*), групом активиста за грађанска

права који су помогли у рушењу Берлинског зида и заједно освојили 6,1% подршке грађана или осам места у Бундестагу. У априлу 1993. године, формално су се ујединили са Савезом 90. Нова партија је добила назив Савез 90/ Зелени (*Bündnis 90/Die Grünen*), што је назив који је задржан до данас (Sloat, 2020). На партијској конференцији у априлу 1991. године ратификовани су предлози реалиста, што је довело до тога да је преко 40 заступника струје фундаменталиста напустило партију. Иако је то донекле ублажило тензије, није их потпуно елиминисало, што потврђује и чињеница да и данас постоје сличне разлике у партији (Sloat, 2020). Зелени су се суочавали и са проблемом спајања западне и источне културе својих чланова. То је резултирало нестанком бивших источњонемачких огранака и напуштањем партије од стране бивших чланова Савеза 90, тако да до средине деведесетих у парламентама Источне Немачке није било представника Зелених (Sloat, 2020). Зелени су 1991. године остварили добре резултате у немачким покрајинама Хесе, Рајнланд-Палатинате, Хамбург и Бремен, што им је омогућило формирање различитих коалиција (Sloat, 2020). Тако је у Хесеу формирана „црвено-зелена“ коалиција са Социјалдемократима (*SPD*) и „семафор“ коалиција (црвено-жуто-зелена) у Бремену која је обухватила и Слободну демократску унију (*FDP*), (Sloat, 2020). На изборима 1998. године Зелени су остварили значајан успех захваљујући националном фокусу на „еколошкој модернизацији“ (Sloat, 2020). То је довело до тога да и остале партије улључе еколошка питања у своје платформе и отворило могућност за коалиционе преговоре. Пошто је обезбедила 6,7% подршке грађана, Зелена партија први пут је ушла у састав савезне владе заједно са *SPD*, предвођена социјалдемократским канцеларом Герхардом Шредером. Јошка Фишер постао је вицеканцелар и министар спољних послова, док је Зеленој партији припало и Министарство за животну средину, очување природе и нуклеарну безбедност. Са озбиљном кризом Зелени су се суочили 1999. године када је коалиција донела одлуку да се Немачка ангажује у војној операцији НАТО на КиМ, што је било прво војно ангажовање од Другог светског рата (Sloat, 2020). Као резултат интерних сукоба дошло је до преконпозиције састава партије, јер су они који су се противили политици руководства били приморани да напусте партију (трећина чланова), а примљени су нови чланови који су били ближи новој оријентацији руководства партије (Sloat, 2020). Истоветно се поновило и две године касније када се разговарало о размештању немачких војника у НАТО операцији у Авганистану.

Чињењница да је намеру тадашњег канцелара Герхарда Шредера подржало четири зелена посланика, због чега је одлука донета са два гласа више него што је то захтевала проста већина, показује колико су тадашњи Зелени били „жељни“ останка на власти (Sloat, 2020). Међутим, доследно праћење Шредерове политике (због „себичних“ разлога руководства Зелених) у погледу увођења тржишта рада и социјалних реформи (Агенда 2010), коштало је Зелене 2005. године власти, односно приморало их је да се врате у опозицију. Тада је њихов партнер *SPD* донео одлуку да формира велику коалицију са Демокришћанском унијом/Социјалнохришћанском унијом (*CDU/CSU*), на челу са Ангелом Меркел. Од 2007. до 2011. године Зелени су експериментисали са различитим коалицијама на покрајинском нивоу. Као позитиван пример истакао се Баден Виртемберг, у којем је *CDU* владао шест деценија. У марту 2011. године, забринутост због еколошких проблема након нуклеарног инцидента у Фукушими (Јапан) отворила је нову политичку могућност за Зелене. Иако је *CDU* освојила највише посланичких места, она није успела да формира коалицију са *FDP*. Због тога су Зелени добили прилику да формирају власт са *SPD*, а за премијера Баден Виртемберга постављен је Винфрид Кречман. У Штутгарту је такође постављен зелени градоначелник Фриц Кун (Sloat, 2020).

Међутим, Зелени ипак нису успели да капитализују инцидент у Фукушими будући да их је Меркелова предухитрила са одлуком о фазном гашењу нуклераних постројења и на тај начин обезбедила подршку чак и гласача Зелених. Међутим, Зелени су се окренули покушајима да попуне простор партије левог центра будући да је подршка грађана *SPD* опадала у коалицији са *CDU* док је Левичарска партија (*Die Linke*) била превише радикална за већину гласача (Sloat, 2020). Током 2014. године Зелени су успели да заједно са *CDU* формирају власт у Хесеу и коалицију са *SPD* и Левицом у Тирингији. Од тада је постепено расла популарност Зелених како би у новембру 2018. године имали 23%, а у јулу 2019. године 26% подршке грађана (Sloat, 2020). Стабилан успон Зелене партије био је заснован на правилној процени о суштинским проблемима грађана који су више били забринути питањима образовања, становања и климатских промена него мигрантима на чему је политику градила екстремно десничарска Алтернатива за Немачку (*AfD*), (Sloat, 2020). Током избора за Европски парламент у мају 2019. године, Зелена партија је освојила 20% подршке грађана (10,7% током 2014.), док су две владајуће партије *CDU/CSU* и *SPD* изгубиле пет односно 12 места у Бундестагу. У Немачкој се број чланова партије значајно

повећао од 45.000 средином 1990-их и 95.000 у 2019. на 100.000,89 почетком 2020. године (Sloat, 2020). Пријем нових чланова довео је до смене генерација и еволуције ставова партије (Sloat, 2020).

Четрдесет година након оснивања, Зелена партија има посланике у 14 од 16 савезних држава, док у 11 савезних држава учествује у владајућим коалицијама. Према анкетама јавног мњења, налази се на другом месту одмах иза владајуће *CDU/CSU* и озбиљан је претедент за улазак у наредну владу Немачке (Sloat, 2020). Успех партије се може објаснити слабљењем политичког центра, успоном екстремне деснице и већом забринутошћу грађана климатским променама (Sloat, 2020).

Зелена партија је 2018. године изабрала двојно руководство Аналену Бербок¹ и Роберта Хабек² (иначе обоје су преставници *Realo* фракције у партији), те се у јавности стекао утисак да су Зелени уједињенији него икада пре, што се показало и лаким избором Бербокове за кандидата партије за канцелара на септембарским парламентарним изборима. Политички научник Јирген Фалтер сматра да је и даље највећа слабост Зелених њихова подела на еко-социјалисте, еко-либерале и еко-конзервативце (Sloat, 2020). Ипак, с годинама је партија научила да интерне сукобе решава „иза затворених врата“, а жеља за преузимањем власти условила је и већу дисциплину чланства (Sloat, 2020). Жеља за доласком на власт, условила је мудрију политику Зелених која се потврдила током пандемије када нису отворено критиковали мере владе, већ су напротив деловали као конструктивни партнери подржавајући добре одлуке владајуће коалиције и презентујући предлоге за решавање акутних унутрашњих проблема. У склопу настојања да преузму власт на савезном нивоу, Зелени су променили и ставове према бизнису који сада посматрају као партнера а не као непријатеља у борби за очување климе. Такав став је наишао на одобравање конзервативних гласача, што је посебно важно уколико дође до формирања владе са *CDU/CSU*.

Предстојећи савезни избори биће преломан моменат за немачку политику. Највећи изборни изазов за Зелене биће источни

1 Аналена Бербок, четрдесетогодишња мајка двоје деце, одрасла је у западној покрајини Доња Саксонија. Након студија међународног права у Лондону, радила је у Европском парламенту. Такође, ангажовала се и као саветник за спољну политику и безбедност у Бундестагу (где је представљала источни регион Бранденбург 2013. и 2017. године).

2 Роберт Хабек је рођен у покрајини Шлезвиг-Холштајн. Има 52 године и отац је четворце дечака. Каријеру је започео као писац драма, романа и књига за децу. Био је заменик министра председника за енергетику, пољопривреду, животну средину и руралне области од 2012. до 2018. године у покрајинским владама које је предводила *SPD* (2012.-2017.) и *CDU* (2017.-2018.).

део земље, где велику подршку грађана има радикална десница. У том делу земље се Зелени због заговарања еколошких тема сматрају за буржоаску партију јер је њихова политика „луксуз богатих“ (Sloat, 2020). Упркос томе, треба имати у виду да иако без веће подршке у овом делу земље Зелени ипак учествују у владама четири источнонемачке покрајине (Бранденбург, Саксонија, Доња Саксонија и Тирингија).

Уколико Зелена партија обезбеди знатну подршку грађана на септембарским изборима, за њих би најприроднији партнер био *SPD* имајући у виду левичарске корене Зелених и раније заједничко учешће у власти на савезном нивоу. Међутим, подршка грађана *SPD* постепено опада па је питање колико би таква опција била могућа. Према парламентарној аритметици могућа је левичарска коалиција (црвено-црвено-зелена или зелена-црвено-црвена са зеленим канцеларом) која би укључила и Левицу која има сличне ставове са Зеленима о социјалним питањима. Иако се Зелени и Левица не слажу око економске и монетарне политике, највећи изазов би била питања спољне и безбедносне политике (Левица заступа излазак из НАТО, прекид међународног војног ангажовања и благодане ставове према РФ). Највећу могућност за формирање владе Зелени имају са *CDU/CSU*, иако то није опција коју они преферирају. Међутим, постоји извесна могућност да иако освоје велики број гласова, Зелени остану ван владе, што ће завитити од резултата *CDU/CSU* и Либерала (*FDP*), који су сада по анкетама на четвртном месту.

Уколико Зелени формирају савезну владу, они неће примарно инсистирати на Министарству спољних послова (перципирају као мање утицајно него претходних година) већ на Министарству финансија (климатске промене). За њих би идеално било једно „супер“ министарство које би обухватило финансије, заштиту животне средине и пољопривреду. Будући да је *SPD* коалиционим споразумом добило Министарство спољних послова и Министарство финансија, могуће је да би Зелени успели да постигну исти договор са *CDU/CSU*. Када се ради о спољнополитичким приоритетима Зелених, у средишту њихове политике је ЕУ и жеља да ова организација постане глобални актер који обликује правила међународног окружења. Стога се залажу за промену начина гласања од консензуса до квалификоване већине у области спољне политике. Иако фаворизују сарадњу оружаних снага чланица ЕУ, Зелени ипак нису за пројекцију војне моћи већ сматрају да би ЕУ требало да остане „мировна сила“. Залажу се за поштенију трговину

и царинску политику која би била подршка мање развијеним земљама. У безбедносном смислу, и даље траже денуклеаризацију Немачке и остају подељени око НАТО, контроле наоружања и војног ангажовања у иностранству (Sloat, 2020). Међутим, на основу искуства из прошлости, сасвим је извесно да би савремени Зелени као и њихови претходници били више него спремни за договор и око питања где не постоји интерна сагласност. Поред тога, залажу се за војну сарадњу у ЕУ и координацију са В. Британијом као вид промовисања европских стратешких интереса, при чему се то не односи на повећање финансијских издвајања за НАТО (Sloat, 2020). Зелени политичари не подржавају ни искључиво лидерство Немачке и Француске у ЕУ и сматрају да би фокус требало да буде на развоју политика које су широко прихваћене у Унији (Sloat, 2020). Од свих партија у Бундестагу, Зелени имају најоштрије ставове према РФ и Кини. У погледу РФ, подржавају Меркелин приступ - оштар став око кршења људских права и уведене санкције због анексије Крима (Sloat, 2020). Са друге стране, противе се Меркелиним плановима за завршавање гасовода „Северни ток 2“ због тога што то, према њиховом мишљењу, ствара раздор у ЕУ, угрожава украјинску демократију и што би се тим гасоводом наставило коришћење фосилних горива у наредним деценијама уместо да се промовише европска енергетска транзиција (Sloat, 2020). Са друге стране, будући да се ускоро очекује завршетак изградње поменутог гасовода, Зелени неће имати прилику да спроведу у дело своје планове о блокирању „Северног тока 2“. У вези са Кином, Зелени су, иако свесни економског значаја ове земље за Немачку, критичнији од Меркелове.³ Наиме, Зелени се противе благој политици актуелне владе према Пекингу, која се према речима новинара *Politico* Јакоба Велеа из септембра 2020. године може сублимирати речима да Немачка настоји да „не наруши лукративне економске односе са једним од највећих светских извозних тржишта“ (Sloat, 2020). Насупрот актуелној влади, Зелени упозоравају на све већи утицај Пекинга у Европи, укључујући пројекцију економске моћи, преко иницијативе „Један појас, један пут“, што указује на њихову блискост ставовима Вашингтона. Такође, Зелени упозоравају да ЕУ заостаје за САД и Кином у области иновација, истраживања и инвестиција у обновљиве изворе енергије (Sloat, 2020). Због тога је Бербок на Минхенској безбедносној конференцији 2020. године позвала ЕУ да

3 Билатерални трговински односи су се увећали четири пута од 2005. до 2018. године, са 26 на 110 милијарди долара. Кинески удео у немачком извозу се дуплирао (од 3% до преко 7%) у истом периоду (Sloat, 2020).

повећа буџет и упозорила на превелико ослањање Европе на кинеске и америчке директне инвестиције у инфраструктуру (Sloat, 2020). У вези са односима Немачке са САД, након избора Џозефа Бајдена за председника, Зелени се залажу за обнављање трансатлантских односа, чему погодује и чињеница да двоје лидера Зелених себе презентују као посвећене трансатлантисте (Sloat, 2020).

ЗАКЉУЧАК

Зелене партије у Европи постале су медијски популарне тек након успеха еколошких странака у неколико европских држава, попут Француске и Велике Британије, на изборима за Европски парламент 2019. године. Томе су допринели и европски новинари који су све чешће почели да пишу о феномену „зеленог таласа“ на европском континенту. Међутим, степен подршке бирача Зеленим партијама у Европи је генерално низак, са изузетком Зелене партије у Немачкој. Ове партије се могу окарактерисати као мале са специфичном улогом у европским партијским системима.

Иако „еколошка свест“ грађана постепено расте и у осталим европским државама, укључујући земље из суседства Републике Србије, попут Хрватске и Албаније, мало је изгледа да ће то заправо допринети запаженијој улози Зелених партија у државним институцијама европских држава. Наиме, већа је вероватноћа да ће традиционалне партије како би обезбедиле неопходну подршку грађана на изборима и задржале власт све више фаворизовати теме климатских промена и заштите животне средине, које су почетком шездесетих и седамдесетих година XX века биле ексклузивитет различитих покрета из којих су настале савремене Зелене партије. На чињеницу да су лидери традиционалних партија већ преузели бављење темама које су некада пропагирале само Зелене партије указује и самит Г-7 од 11. до 13. јуна и очекивана Конференција УН о климатским променама која би требало да се одржи у новембру 2021. године у Глазгову (Шкотска). Средњорочно, Зелене партије би могле да постану врло пожељан партнер (уколико обезбеде потребну подршку грађана) у владама традиционалних партија будући да ће климатске промене у наредним годинама бити једна од најважнијих тема како на унутарполитичком тако и на међународном плану.

За разлику од других европских држава, Зелени су у Немачкој успели да се од свог настанка пре четрдесет година позиционирају као кључни актер у политици на европском, регионалном и могуће савезном нивоу. У погледу наредних корака Зелених, они ће

највероватније настојати да до избора привуку гласаче нарочито на истоку земље, где традиционално имају мању подршку грађана од екстремно десничарске Алтернативе за Немачку (*AfD*). У прилог њиховим добрим резултатима на изборима могу да иду и континуирани разговори светских лидера о питањима климатских промена, односно актуелност тема које спадају у домен политике Зелених.

Након септембарских избора, Зелени ће се сасвим извесно показати као политичка партија на коју се мора рачунати у формулисању будуће државне политике. Томе доприноси и озбиљан коалициони потенцијал Зелених, који је потврђен и преко њихове сарадње са скоро свим немачким политичким партијама на покрајинском нивоу. Осим тога, због њихове очите жеље да уђу у власт, сматрамо да ће Зелени бити спремни да тргују на линији својих оснивачких вредности и реалполитике, односно биће спремнији на компромис чак и око питања која би евентуално могла да поново изазову интерне сукобе.

РЕФЕРЕНЦЕ

- De La Baume, Maia and Kalina Oroschakoff, 2021, “Green parties struggle to convert climate concern into votes, The green wave is something of a small ripple in much of the EU”, <https://www.politico.eu/article/green-parties-struggle-gain-electoral-climate-traction/>
- “The History of Alliance 90/The Greens”, February 18, 2016, Heinrich Böll Foundation, <https://www.boell.de/en/2016/02/18/history-of-alliance-90-the-greens>.
- Mende, Silke, 2015, “Enemies at the Gate”: The West German Greens and Their Arrival at the Bundestag—Between Old Ideals and New Challenges, *German Politics and Society* 33, no. 4, <http://doi.org/10.3167/gps.2015.330406>
- Muller-Rommel, Ferdinand, 1994, “Green Parties under Comparative Perspective”, *Wien Universität*, <https://core.ac.uk/download/pdf/13283327.pdf>
- Nuröglu, Elif, 2021. „Analiza / Kako ce Zelени sporazum promijeniti ravnotežu u globalnoj ekonomiji?“, www.aa.com.tr/ba/analiza-vijesti/
- Otjes, Simon, 2019, “Pathways to Power: How Green parties Join Governments”, <https://www.greeneuropeanjournal.eu/pathways-to-power-how-green-parties-join-governments/>

- Sloat, Amanda, 2020, “GERMANY’S NEW CENTRISTS? The evolution, political prospects, and foreign policy of Germany’s Green Party”, *Brookings – robert bosch foundation transatlantic initiative, the new geopolitics europe*, https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2020/10/FP_20201020_germanys_new_centrists_sloat.pdf.pdf
- Schmink, Tobias Gerhard, 18 January 2021, “The present and future of the Green wave – Part 2: The Future”, <https://eu.boell.org/en/2021/01/18/present-and-future-green-wave-part-2-future>
- Wedell, Michael, 2020, „The Greens: “Things Will Be Different”, *Brunswick*; <https://www.brunswickgroup.com/german-election-green-party-i16998/>

Marija Stefanovic**THE GREENS IN EUROPE – FROM ENVIRONMENTAL
MOVEMENTS TO POLITICAL PARTIES****Resume**

Since their foundation in the 1960s and 1970s, the Green Parties in Europe have gone through a tremendous transformation from the students' protests, environmental and peace movements that used to almost exclusively tackle upon the topics of nuclear disarmament and environmental protection to the political parties that tend to, based on the growing citizens' support, match the traditional parties on the European continent. This paper analyses the way in which the popularization of the climate changes has contributed to a better positioning of the Green Parties on the European political stage. In that context are presented the data on the citizens' support to the Green Parties at the elections for the European Parliament in May 2019 as well as in six EU Member States where the Green Parties take part in the ruling coalitions. In addition, the paper considers two models (Swedish and Finnish) for the Green Parties' entering the governments of the EU Member States. Moreover, the paper points to the fact that after the European authorities have seen the growing interest of their citizens, in particular the younger population, for the ideas presented by the Green Parties, they eagerly put the topics of the climate changes and environmental protection on the national politics agenda and in that way they become a serious "rival" to the Green Parties. Given the German Green Party's popularity in the eve of the parliamentary elections on the 26th of September 2021, the paper gives an insight into the historical development of this party and the possibilities of it becoming a part and parcel of the future federal government. Therefore, the paper analyses the options for forming the future ruling coalition as well as the key foreign policy positions of the Green Party's leaders.

Keywords: environmentalism, nuclear disarmament, "new" left, climate changes, renewable sources of energy.

* Овај рад је примљен 15. октобра 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 25. марта 2022. године.